

Heeze

Wandelen in en rond kunstenaarskolonies

In het laatste kwart van de negentiende eeuw raakte Brabant in zwang bij schilders uit het westen die eerder in Gelderland en Drenthe de ongerepte natuur hadden opgezocht. Al gauw kwam Heeze bekend te staan als de 'Parel van Brabant'. Naast het aloude Kasteel Heeze, omringd door beekdalen en landgoedbos, sprak het 'onbedorven landleven' van de arme, maar vriendelijke boerenbevolking de schilders sterk aan. Door de populariteit van hun schilderijen bleef nog lang het stereotype beeld hangen van Brabantse boerinnen in schort, druk met alledaagse bezigheden rond het erf en in de keuken. Tot aan de Tweede Wereldoorlog bezochten meer dan zeventig schilders uit binnen- en buitenland Heeze en het buurdorp Leende. Zij profiteerden van het grote aanbod van hotels en herbergen, die eerder bezet waren geweest door de honderden patiënten van de roemruchte 'ogendokter' ds. Kremer. Slechts enkelen van hen vestigden zich er permanent.

De wandeling voert je langs enkele karakteristieke boerderijen en brengt je naar het prachtige heidegebied met vennen. Ooit begon hier de woestenij van De Peel. Na de heide leidt de wandeling je terug naar de bossen en landerijen in de buurt van het kasteel. Deze combinatie van adellijk verleden en ongerepte natuur maakt je bewust van wat de vele romantisch ingestelde schilders trok in dit gebied.

Historisch beeldmateriaal, vooral schilderijen, staan in de wandelgids Naar de natuur.

Wandelen in en rond kunstenaarskolonies

Routebeschrijving

1. De wandeling start bij Tapperij De Zwaan (een aloud symbool voor 'nathals', een grage drinker die diep in het glas kan kijken), Kapelstraat 23, de plek waar al eeuwenlang een herberg stond. Aan de overkant van de straat bevonden zich lange tijd aan weerszijden van de protestantse kapel twee bekende horecagelegenheden, waaronder het beroemde en recent afgebroken hotel 'De Pelikaan bij Jan van Dijk' op nummer 48 (A).

A. Gastvrij en dolle boel

Voor Hotel 'De Pelikaan bij Jan van Dijk', later Hotel Barendsma, was zeer geliefd bij de kunstenaars. Voor de komst van de paardentram in 1907 was hier de opstapplaats voor de diligence. Als een kunstenaar krap bij kas zat, iets wat regelmatig gebeurde, accepteerde Van Dijk schilderstukken als betaling. Deze gastvrijheid was een belangrijke factor in de opkomst van de kunstenaarskolonie. Al snel hingen de zalen van het etablissement van boven tot onder vol met schilderijen. De eigenaar nam graag deel aan de feesten die de kunstenaars bij tijd en wijle organiseerden. Een van de gasten, de schilderes Rosa Spanjaard, schreef in 1916 een verslag van een gekostumeerd feest in het hotel. Zij vertelt hoe een bonte stoet kunstenaars in verschillende kostuums eerst door het dorp trok om aan het slot van de avond hun schetsen van de kostuums als prijs uit te delen.

2. Met Tapperij De Zwaan in de rug sla je RA de Kapelstraat in. Bij de tweede afslag ga je schuin RA, Strabrecht. Aan je linkerhand ligt een grasveld (Strabrechtplein), waar een monument staat dat herinnert aan de kunstenaarskolonie (B). Dit was een van de mooiste plekjes van Heeze, waar de schilders zich konden uitleven.

B. Kunstenaarskolonie

Paul Gabriël, lid van de Haagse School, was waarschijnlijk de eerste die Heeze als schilderachtig dorp 'ontdekte'. Al eerder verbleven de reislustige landschapsschilder Joseph August Knip en zijn dochter Henriëtte in Heeze. Van een kolonie was toen nog geen sprake. Pas toen August Allebé in 1865 door Brabant trok (hij deed eerst Dongen aan, zie aldaar) kwamen in zijn kielzog wat leerlingen van hem, zoals Suze Robertson, ook naar Heeze. Vanaf 1890 werd het dorp echt populair. Een stoet aan bekende kunstenaars bezocht het plaatsje: Roland Larij uit Dordrecht die veel boerderijen schilderde, Bernard Blommers, Willy Sluiter, Suze de Lint, Taco en Geesje Mesdag, en de Amerikaan William Castle Keith. Henry Luyten nam hele schilderklasjes uit het Belgische Brasschaat mee, vooral vrouwelijke kunstenaars uit Italië en Duitsland. Een enkeling, zoals Jan Akkeringa, ging er enige tijd wonen. Henriëtte Pessers trouwde met een lokale ondernemer en liet er een villa met atelier bouwen. Jan Sluijters kwam er nog tijdens de bloeitijd van de kolonie, maar omstreeks 1940 was het vrijwel met de kolonie gedaan. Alleen de moderne schilder Piet van Wijngaerdt bleef Heeze na WOII nog regelmatig bezoeken.

3. Op de nummers 37 en 46 zijn belangrijke, oude langgevelboerderijen te bewonderen. In het pand op nummer 46 was ook een weverij gevestigd. Blijf RD lopen en negeer afslag naar links. Blijf op Strabrecht, waar ter hoogte van nummer 5 in de jaren twintig van de vorige eeuw de kleine woning stond van het echtpaar Van Engelen met een paar geiten in de tuin (C).

C. Trien van Engelen en Piet van Wijngaerdt

In de nadagen van de kolonie werd Trien van Engelen menig keer geportretteerd. De schilders vonden haar 'schoon van lelijkheid'. In 1933 overleed haar man, Kobus. Vijf jaar later brandde haar huisje geheel af. Van het verzekeringsgeld bouwde een lokale aannemer een klein burgerhuisje. Een van de mooiste schilderijen van haar was van Piet van Wijngaerdt, die haar vaak schilderde. Van Wijngaerdt was een typische laatbloeiër die aan het begin van WOI het roer radicaal omgooide. Hij startte in 1916 met de Franse kubist Henri Le Fauconnier de Signaal-beweging. Daarmee legde hij het theoretisch fundament voor de Bergense School. Hij kwam pas in 1928 naar Heeze met zijn nieuwe echtgenote. Het dorp werd na Amsterdam zijn tweede liefde. Hij verbleef er regelmatig tot ver na WOII en werkte er het liefst op zichzelf.

4. Negeer de afslag naar links. Op nummer 4 bevindt zich een heel oude kortgevelboerderij die teruggaat tot 1695. Dit is de oudste nog bestaande boerderij van Heeze, die geheel is gerestaureerd en waarvan alleen de korte gevels zijn blijven bestaan. Bij de Y-splitsing neem je het linker pad (Vesterikstraat), dat al snel onverhard wordt. Dit pad blijf je volgen, eerst met een grote bocht naar links en vervolgens naar rechts. Negeer kleine zijpaden tot je bij bebouwing naar links kunt op een verharde straat. Sla daar LA. Je bevindt je dan in het gehucht De Rul waar de schilders graag kwamen schilderen (D). Bij de T-splitsing sla je RA. Je loopt nu op een geasfalteerde weg. Dat was ten tijde van de kolonie wel anders.

D. Het gehucht De Rul en Jan Sluijters

Het gehucht oefende grote aantrekkingskracht op de schilders uit. Het gebied stond vol met boerderijen, waar paard en wagen door de modder trokken. De Rul is waarschijnlijk de straat in Heeze die het meest geschilderd is. Veel boerenbedrijven stopten toen de gemeente in de buurt een nieuwe wijk aanlegde. De gewone woningen rukten op. Voor het zover was, legde Jan Sluijters, de wegbereider van veel Brabantse expressionisten, veel boerderijen en landwegen vast. Geboren in Den Bosch, was Sluijters eerst naar Amsterdam getrokken, maar hij deed in 1908 en 1909 Heeze aan met zijn nieuwe geliefde, Greet van Cooten. Anders dan eerdere schilders schilderde hij geen donkere binnenhuizen of realistische landschappen, maar penseelde hij met de complementaire kleuren paarsrood en zeegroen zijn dorpsgezichten. Bekend is zijn werk 'Opkomende bui bij Heeze' waar hij het dreigende onweer vastlegde met felle kleuren en losse contouren. Later trok hij weer naar Laren en werd hij een van de pioniers van het modernisme.

5. Vervolg de weg tot je uitkomt op De Plaetse aan het einde van de Rul en het begin van de Strabrechtse Heide. Bij de ijzeren afsluitpaal van het terrein ga je RD. Sla direct daarna LA en maak een rondje rechtsom langs de boerderijen en het Heidecafé. Je loopt recht af op de gebouwen van de schaapskooi. Deze is gebouwd voor een grote kudde schapen om de uitgestrekte heide te begrazen. Daar sla je LA en ga je op een breed pad, met fietspad ernaast, de heide op. Negeer afslag naar rechts en loop RD tot de kruising met een picknickbank onder bomen. Daar sla je RA. Dat pad slingert langs een aantal vennetjes links en rechts. Bij een omgekeerde Y-splitsing (voor wat groter ven) na een picknickbank ga je scherp RA, een zandpad met ook fietspad. Vervolgens ga je steeds RD. Bij een schuine kruising (na een picknickbank) sla je LA. Dit pad (met bord Herbertusbossen) deel je met fietsers. Na een korte bocht naar rechts en links steek je een beek over (Rielloop). Bij de T-splitsing ga je RA. Vervolg dit pad naar links. Je komt nu in het park dat bij het kasteel hoort (E). Sla bij de vijfsprong met bankje RA. Loop dat pad uit en houd links. Daar zie je een donkere schuur die hoort bij het achterliggend pand 'Jachtlust', dat in 1905 door de toenmalige baron Van Tuyll van Serooskerken is gebouwd om zich aangenaam te verpozen na de jacht.

E. Schilderijen als betaalmiddel

Het schilderij 'Boszicht' van Jan Sluijters is een goed voorbeeld van hoe schilders in Heeze en ook in andere kunstenaarskolonies de herbergiers en kamerverhuurders betaalden voor hun verblijf. Jan Sluijters schilderde dit en een aanverwant schilderij toen hij in hotel Barendsma verbleef en deze schilderijen ter betaling achterliet. Regelmatig werden schilderijen uit de herbergen in bruikleen gegeven voor belangrijke tentoonstellingen, zoals bij de expositie 'toch wilde ik in Heeze werken' in 1986. Bij die expositie stelden ook vele Heezenaren hun huis open, omdat zij nog ergens een schilderij hadden uit de tijd van de kolonie.

6. Je gaat langs de afsluitpaal en komt op de verharde Boschlaan, waar je RA gaat. Je ziet daar een paar oude boerderijen die omstreeks 1905 door de baron gebouwd zijn. Ga RD op de laan. Je passeert aan je rechterhand het pand 'Jachtlust', dat ook een aantal malen door schilders is vastgelegd. Negeer bij de slotgracht de eerste afslag naar links en ga na het passeren van het kasteel bij de eerste afslag LA, zodat je bij de ingang van het kasteel komt (F). De voorburcht wordt nog steeds door het adellijke geslacht Van Tuyll van Serooskerken bewoond. In het kasteel kun je op twee dagen in de week de interieurs met de 17e-eeuwse gobelins en Vlaamse wandtapijten naar het ontwerp van beroemde kunstenaars als Le Brun en Rubens bewonderen.

F. De eerste kunstenaar en de ogendokter

De eerste kunstenaar, Joseph August Knip, kwam in 1837 niet in Heeze om te schilderen. Hij bezocht de toen inmiddels beroemde 'ogendokter' ds. Kremer. Deze dominee had in 1834 een metselaar genezen van een oogkwaal. Deze eerste genezing ging als een lopend vuurtje rond in binnen- en buitenland. Soms verbleven bijna driehonderd mensen in het dorp om zich te laten behandelen. Er werden brochures volgeschreven voor en tegen de predikant. Er werd een onderzoek ingesteld, maar de dominee mocht doorgaan. Het verhaal ging dat hij op dat moment de natuurlijke dochter van koning Willem II in huis had en ook behandelde. De kunstenaar Knip en zijn zestienjarige dochter Henriëtte logeerden enige tijd in het Kasteel Heeze, waar Henriëtte tekeningen maakte van het kasteel en de omgeving. Later groeide zij (na haar huwelijk Ronner-Knip geheten) uit tot een wereldberoemde dierschilderes, vooral van katten. Het kan zijn dat vader Knip zijn kunstbroeder Paul Gabriël op de hoogte bracht van de schoonheid van het dorpje, waardoor het een kunstenaarskolonie werd.

7. Na het kasteel loop je de oprijlaan in. Je passeert eerst de duiventil en aan het einde de Kasteelboerderij. Daarna kom je terug op het beginpunt.

Praktische informatie

Historisch beeldmateriaal, vooral schilderijen, staan in de wandelgids Naar de natuur. Wandelen in en rond kunstenaarskolonies

Museum

Kasteel Heeze, Kapelstraat 25 (bezichtiging onder leiding van een gids is mogelijk van 1 mei tot 30 september elke woens- en zondagmiddag. De rondleiding duurt ongeveer een uur. Op beide dagen start de rondleiding om 14uur en op zondag ook om 15 uur)

Deze wandeling staat ook in 'Naar de natuur', wandelen in en rond kunstenaarskolonies. Deze wandelgids wordt uitgegeven bij Uitgeverij Gegarandeerd Onregelmatig. De gids is te bestellen op www.gegarandeerdonregelmatig.nl.

4 **Neem een abonnement!**
Meer dan 1500 wandelkaarten

voor slechts
€ 13,50